

Bülent Falakaoğlu

Tüm Üretici Köylüler Sendikası Eğitim Sekreteri

Tüm Köy-Sen

Uluslararası kurumların kısılcacında Türkiye tarımı

2004, Türkiye tarımını yakından ilgilendiren ve ülke tarımının geleceğini belirleyecek olan uluslararası kararların alındığı bir yıl oldu. Söz konusu kararların bir kısmı Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) toplantılarında alındı. Bir kısmı ise Avrupa Birliği müzakereleri sırasında açığa çıktı. Bu yazıda her iki merkezin kararları ve kararların olası sonuçları tartışılacak.

Dünya Bankası ve IMF'yi tamamlayıcı unsurlar olarak yürüncesine almış olan DTÖ'nün, devletlerin üzerinde mutabık kalınan kuralları uygulamamaları halinde yaptırım gücünün olması, DTÖ kararlarını önemli kılıyor. DTÖ'nün 27-30 Temmuz 2004 arasında Cenevre'de yapılan son toplantısında başta tarım emekçileri olmak üzere ülke emekçilerini yakından ilgilendirecek hayati önemde kararlar alındı. Söz konusu toplantı öncesinde uluslararası sermaye cephesinde endişeli bir bekleyiş hakimdi. Aynı endişe Türkiye'deki başta köşe yazarları olmak üzere tüm liberal kesimi sarmıştı. Kimi liberal köşe yazarlarına göre bir sonuç alınamaması halinde "tamiri zor bir noktaya sürüklenme tehlikesi" bile vardı. Zira son toplantılarda önceki ilke kararlarına rağmen tarım konusunda yoksul ve zengin ülkelerin farklı pozisyonlar alması toplantıları çok kritik bir noktaya taşımıştı.

DTÖ'nün kritik sürece gelişi kısaca şöyle özetlenebilir: Hatırlanacağı üzere 2001 yılı Kasım ayında Katar'ın Doha kentinde yapılan toplantılarda, Dünya Ticaret Sistemi'nde 2004 yılı sonuna kadar tarım ve ticaret konusunda önemli değişiklikler yapılması gündeme gelmişti. Fakat toplantılar anlaşma ile sonuçlanmamış, 2003 yılına kadar konu dondurulmuştu! Sonra 2003 yılında DTÖ bir kere daha Meksika'nın Cancun kentinde toplantılar organize etti. Zengin ülkeler özellikle tarıma yönelik devasa sübvansiyonlarından geri adım atmayı, üstelik borç boyunduruğu altında tutulan yoksul ülkelere taviz isteyince, Cancun zirvesi hiç bir ilerleme sağlanmadan çöktü. 2003 sonunda bir kez daha toplanılmak istendi fakat bir ilk gerçekleşti; gelişmiş ülkelerin görüşmeler öncesinde yine tarımsal sübvansiyonları kaldırmayacaklarına ilişkin açıklamalar yapması dolayısıyla, zirve başlamadan çöktü.

Böylesi kritik bir süreç içinden geçerek, 2004 Temmuz'unda Cenevre'de toplanan DTÖ zirvesinde emperyalist ülkeleri rahatlatan gelişmeler yaşandı ve zirve çerçeve bir anlaşmanın imzalanmasıyla son buldu. Belirlenen çerçeve tarımda; desteklerin, ihracat sübvansiyonlarının ve gümrüklerin önce azaltılıp sonra kaldırılmasını hedefliyor. Anlaşma "kimi çevrelerce" üreticiye müjde olarak sunuldu. Anlaşmayı olumlayan müjdecilerin tezi şu: "DTÖ'nün zengin üyeleri ABD ve Avrupa Birliği (AB), çiftçilere ödenen milyarlarca dolarlık tarım teşviklerinde kesinti yapacak. Tarım ürünleri ihracatında sağlanan tüm teşvikler 2010'a kadar ortadan kalkacak. Bu, yoksul ülkelerdeki çiftçilere, kısmen de olsa, zengin ülkelerdeki çiftçilerle rekabet etme şansı verecek."

MÜJDE Mİ ALDATILMA MI?

Çerçeve anlaşmasının içeriği incelendiğinde, imzalanan metnin müjde değil Türkiye gibi ülkeler açısından tam bir felaket habercisi olduğu rahatlıkla söylenebilir.

DTÖ'nün yürüttüğü tarım müzakerelerinin

- pazara giriş (gümrük vergileri),
- iç destekler ve
- ihracat sübvansiyonları

olmak üzere üç ayağı bulunuyor. Gelişmiş ülkelerin söz konusu üç maddeye ilişkin verdikleri sözler onların bu süreçten kârlı çıktıklarını gösteriyor. Anlaşma gereğince gelişmiş sanayi ülkeleri (Japonya, AB ve ABD) bu bağlamda ilk yılda tarım desteklemesini yüzde yirmi azaltacaklar. Zengin ülkeler çiftçilerini yaşatmak için tarım sektörüne yılda 300 milyar dolar para akıtıyor. Zenginlerin "başı" olan ABD hükümeti, çiftçisini desteklemek için yılda 50 milyar dolar sarf ediyor. Sadece pamuk üreticisini yaşatmak için yılda pamukçulara akıttığı para 12.5 milyar dolar. Şimdi bu devasa oranlar yüzde 20 azaltılsa bile, az gelişmiş ülkelerin desteklerinin çok çok üzerinde kalır. Gelişmiş sanayi ülkeleri ihracat teşvikinde indirim konusunda da, henüz takvimi belirlenmemiş olmasına rağmen yüzde 50'ye varabilecek indirim yapmayı taahhüt ediyorlar. Yani gelişmiş ülkeler bir kaç yüz milyar dolarlık tarımsal desteklerinde göstermelik bir indirim yapacak, büyük indirim ise yüzde 50'yle ihracat teşvikinde olacak. Anlaşma uyarınca ihracat sübvansiyonlarının azaltması tam bir aldatmaca. Çünkü gelişmiş ülkelerin üreticilerine verdiği tarımsal desteklerin yanında ihracat sübvansiyonlarının tarımsal ticarete çok az bir etki değeri var. Ne zaman tamamen kaldırılacağı bilinmeyen etki değeri düşük bir destekleme aracından fedakarlık etmiş görünmek, bu süreçten elde edilen kazanımları örtmeye yönelik bir taktiktir, kocaman bir aldatmacadır. Gelişmiş ülkelerin anlaşma kapsamında elde ettiği kazanımlardan biri de Özel Korunma Önlemleri hakkıdır. Bu hak gelişmiş ülkelere, tarımsal ürün ithalatı sırasında malın ithalat fiyatının o ürünün üretilebilirliğini tehdit etmesi durumunda, o malın ithalatına ek vergi koyabilme yetkisi veriyor. Az gelişmiş ülkeler ise bu haktan mahrum.

REKABET RETORİĞİ VE YIKICI ETKİ

Bütün bunlara rağmen ABD ve zengin "batılı ülkeler" gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde tarıma ve çiftçilere yönelik "ufacık - azıcık - önemsiz" destekleri bile kestirmek için ellerinden geleni yapıyor. DTÖ kararlarının üç boyutundan ilki tarımsal desteklerin azaltılması. Girdi desteği veya taban fiyatı belirleme gibi unsurlar ortadan kalkacak. Gübre, tohum ve ilaca artık kredi verilemeyecek. Bu Türkiye için çok önemli değil. Zira, Türkiye bu desteği çok sınırlı ölçüde veriyor. Çiftçiye ucuz girdi, kredi verilemiyor. Ekim alanları daraltılıyor. Fiyat destekleme uygulaması sona ermiş durumda. Kısacası Türkiye'de doğrudan gelir desteği ve bir kaç ürüne verilen, çok düşük orandaki destekleme primumu dışında tarıma verilen destek yok.

DTÖ ikinci şart olarak tarımsal ve hayvancılık ürünlerinin ihracatının teşvik edilmesini yasaklıyor. Bunu söylerken de hibeyi, uzun vadeli krediyi ve sübvansiyonları ortadan kaldırmayı emrediyor. Bu

konuda da Türkiye'nin bir sıkıntısı yok. Çünkü, Türkiye'nin ihracı için teşvik verdiği ürün sayısı da narenciye ve domates gibi bir kaç ürünle sınırlı. Sınırlı sayıdaki ürüne verilen ihracat desteği de ton başına en fazla 5 dolar.

DTÖ kararlarının ilk iki maddesi Türkiye'de tarıma yapılan yıllık 1.2 - 3.0 milyar dolar tutarındaki yardımların artık yapılmasını engelliyor. DTÖ kararlarının üçüncü boyutu ise Türkiye tarımı açısından yıkımı ifade ediyor. DTÖ, tarımsal ürün ve hayvancılık ürünlerinin pazara girişlerinin önündeki engellerin de kaldırılmasını emrediyor. Yani yabancı ülkelerden tarım ve hayvancılık ürünleri ülkemize girerken uygulanan gümrük engelleri ve kotaların kalkması gerekiyor. Türkiye tarımına asıl darbeyi vuracak olan da gümrüklerin kaldırılmasını öngören bu karar. Hayvancılık ve temel tarım ürünlerinin (endüstri bitkileri, tahıl vb.) gümrük duvarlarıyla korunduğu bir gerçek. Bu tek koruma aracı da ortadan kaldırılmak üzere. Bundan sonra koruyamayacağız. Et, buğday, pamuk, şeker, un, yağlı tohumlar, sebze ve meyve için sınırları açacağız.

Türkiye'de maalesef yüksek maliyetlerle tarım ve hayvancılık yapılıyor. Eğer gümrük duvarları inerse hayvancılık et ve süt ürünleri ile buğday tahıl ve bakliyat başta olmak üzere tüm tarım piyasasını tamamen ithal ürünler istila edecek. Gıda Dernekleri Federasyonu Başkanı Şemsi Kopuz da bu durumu itiraf ediyor: "Türk tarım ve hayvancılık sektörü bu kararı kaldıramaz. Büyük sıkıntı yaratır. Gıda sektörümüzde buna hazır değil. Türkiye'de enerji ve hammadde maliyetleri dünya standartlarının çok üstünde" (Akşam, 8 Ağustos 2004, s.8).

İlk iki maddeden yola çıkarak çerçeve anlaşmayı Türkiye'nin lehine bir gelişme olarak değerlendirenlerin tezi şu: "Gelişmiş ülkeler ve AB ülkeleri bu desteği yüksek oranda verdiği için şimdi veremez hale gelecekler. Türk çiftçisi burada avantaj sağlayacak. Bu ülke çiftçileri ve ürünleri ile daha fazla rekabet edebilecek." Bu iddiaların aksine ülke üreticisinin eşit şartlarda rekabet edebilme şansı bulunmuyor. İddiaların tam tersi gelişmeler yaşanacak. ABD ve diğer zenginler yıllardır tarım sektörünü ve çiftçisini desteklediğinden tarım sektöründe "sermaye, bilgi, teknoloji" birikimi oluştu. Ekonomik büyüklükte ve düşük maliyette üretim imkânları elde edildi. Yüksek verim ve düşük maliyet sınırına ulaşıldı. Belli birlik ve kooperatif düzeyine erişildi. Emperyalist ülkelere tabi politikalar geliştiren ülke çiftçilerinin, zenginlerin çiftçileriyle rekabete girmesi, bu ülkelere daha ucuz ve kaliteli tarım ürünü satabilmesi imkânsız. Belki Afrika ülkeleri için, başka ülkelere yetişmeyen tarım ürünlerini satma şansı doğabilir, bazı ülkelerin özel ürünlerinde avantaj söz konusu olabilir, ama Türkiye'nin özel bir ürünü yok. Dolayısıyla bir avantajı da yok.

PRES BAŞLADI

Emperyalist ülkeler, aldatmalı bir destek düşürme olgusu karşılığında, gelişmekte ya da az gelişmiş diye tanımlanan ülkelere, sanayi ürünleri ithalatına karşı kurmuş oldukları gümrük duvarlarını kaldırma sözünü almış bulunmalarına rağmen, bu aldatıcı sözde bile durmayacakları görülüyor.

Cenevre'de varılan taslak anlaşmasının ayrıntılarını tamamlamak üzere en az bir yıl süreyle

görüşmeler yapılması planlanıyor. DTÖ, Aralık 2005'te toplanarak kesintilerin ne zaman ve hangi oranlarda yapılacağını belirleyecek. Fakat AB, DTÖ'nün çiftçilere yapılan kredi yardımıyla kesintiye gidilmesi yönündeki kararının hemen ardından bunun Avrupa'da ancak 10 yıl sonra uygulanabileceğini ilan etti.

Zaten DTÖ anlaşması uyarınca pek çok üründe vergiler gelecek 10 yıl içinde kademeli olarak düşürülecek olmasına rağmen, ABD bu süreyi uzun buluyor ve bir an önce gümrüklerin indirilmesini istiyor. ABD'nin bu isteği, dönemin Türkiye Büyükelçisi Eric Edelman'ın dönemin Tarım ve Köyşleri Bakanı Sami Güçlü'ye yaptığı ziyarette görüldü. Basına sadece görüntü alması için izin verilen ziyarette, Edelman, Türkiye'nin et ithalatına izin vermesini, pirinç ithalatına karşı uyguladığı önlemleri kaldırmasını istedi. Görüşmeleri sürdüren tek yetkili Edelman değil. ABD Ticaret Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Eric Stewart da Ankara'ya gelerek bu konularda bir görüşme yapmıştı. Uluslararası anlaşmaları silah gibi kullanan ABD harekete geçmiş durumda. ABD, Türkiye ile yapılan görüşmelerden olumlu sonuç alınmaması halinde, konuyu DTÖ müzakere platformuna götürebileceğini belirterek, üstü kapalı Türkiye'yi tehdit etmeye devam ediyor. ABD, kendi çıkarları doğrultusunda, kendisinin anlaşma hükümlerini ihlal etmesine aldırmaksızın, Türkiye'yi taahhütlerini yerine getirmesi için köşeye sıkıştırıyor.

DTÖ'nün bu operasyonu pazar anlamında tıkanan zengin ülkelere yeni pazarlar açmaya yönelik bir operasyondur. Anlaşmanın az gelişmiş ülkelerin tarımı üzerinde tamamen yıkıcı bir etkisi olacağı açık. Anlaşmanın gelişmiş ülkelerin mevcut pazarlarını koruyarak, yeni pazarlar yaratmalarının önünü açıyor. Türkiye de bu kapsamda tarımsal üretim yapısı yok edilerek, tüketici konuma getirilmek isteniyor.

AB SÜRECİNDE TARIM

Avrupa Birliği'ne (AB) üyelik tartışmaları Türkiye gündeminin en önemli konularından biri durumunda ve toplumun çeşitli kesimleri tarafından da farklı beklentilerle yoğun bir biçimde tartışılıyor. Tartışmalar ekonomik, yönetsel, toplumsal boyutlarıyla gelişmeleri ve olası etkilerini kapsıyor. Tüm boyutların bir bütünü oluşturması göz ardı edilerek, tartışmaların bir kısmı, örneğin tek başına yönetsel alanda AB normlarına uygunluk sağlanmasının Türkiye demokrasisinde ileri adımlara yol açacağı gerekçesiyle AB savunuculuğuna dönüşüyor.

AB tartışmaları bir bütünlük içerisinde, AB'nin dünya genelindeki kapitalist gelişimin neresinde durduğuna bakılarak yapılabilir. Kapitalist bir merkez olarak Avrupa Birliği'nde de mevcut, görece farklı bir kapitalizm yoktur. Gerek AB içindeki etkin sermaye kurumlaşması, gerek ortaklık projeleri, gerekse de Dünya Ticaret Örgütü vb. uluslararası kurumlarla ilişkiler "farksızlığı" ortaya koyuyor. Kapitalizmin eşitsiz gelişimi aynen AB için de geçerlidir. AB'nin kuruluş aşamasından itibaren en güçlülerin çıkarları üzerinden oluşturulan bir denge hüküm sürüyor. Bu çıkarıcı ve eşitsiz yaklaşım üyeliğe yeni kabul edilecek ülkelere ilişkin karar süreçlerinde etkili olmakta ve bu Türkiye AB üyeliği tartışmalarında da görülmektedir.

AB Türkiye ilişkisinin sanayileşme, tarım ve çalışma yaşamına somut etkileri de yukarıda

özetlenen çerçevede ele alınmalıdır. Bu yazıda AB üyelik sürecinin sadece ülke tarımına etkileri irdelenecek. Söz konusu irdelenecek bir yandan AB'nin Türkiye'ye yaptırımlarını ve bu yaptırımların olası sonuçlarını ortaya koymaya çalışacak. Diğer yandan da AB'nin eşitsiz gelişimini, en güçlülerin (İngiltere, Almanya, Fransa) dışında kalan birliğe üye ülkelerin tarımda yaşadıkları sorunlar üzerinden, teşhir etmeyi hedefliyor.

Dünya Ticaret Örgütü, IMF, Dünya Bankası dışında, Türkiye'nin tarım alanındaki politika değişiminin bir diğer temel belirleyeni Türkiye AB ilişkileri çerçevesinde verilen taahhütlerdir. AB programı, IMF, DB ve DTÖ kararlarıyla da zaten bir bütünlük arz ediyor. AB'nin kendi üye devletleri, Türkiye ve diğer aday ülke halklarına yönelik "IMF, Dünya Bankası kötüdür ama AB iyidir, farklıdır" şeklindeki söylemleri sadece aldatici bir propagandadan ibarettir. AB, IMF ve Dünya Bankası'nı yörüngesine almış olan DTÖ'nün iç işleyişi ve gündemleri üzerinde iki belirleyici güçten bir tanesidir (Yılmaz, 2003).

Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) adı altında, 1957 yılında imzalanan Roma Anlaşması ile temelleri atılan AB, Ortak Tarım Politikası'nın (OTP) ilke ve amaçlarını 1960'lı yılların başında belirlemiştir. 1962 sonrası ise uygulamaya sokuldu. OTP'nin hedefi "tarımda teknik ilerlemenin sağlanması, tarımsal nüfusun gelirinin artırılması, piyasada istikrar sağlanması, düzenli bir ürün arzının garanti altına alınması, tarım ürünlerinin tüketicilere uygun fiyatlarla sağlanması" olarak belirlendi. Yüksek destekleme fiyatları, dış rekabete karşı sıkı bir biçimde koruma ve benzeri OTP politikalarıyla, tarımsal üretimde çok büyük artışlar sağlandı. AB'nin tarımsal üretim açısından kendine yeterliliğini sağlayan OTP, AB dışındaki ülkeler için ise tarımsal kalkınmanın bağımlı bir çizgide oluşmasını sağlayan bir araç işlevi gördü (Göktürk, 2003). OTP'nin birlik dışındaki ülkeler için bu işlevini Türkiye üzerinden somutlayabiliriz.

AB ile Türkiye tarım alanındaki ilişkileri, 1963 tarihli Ankara Antlaşması'yla başlayıp, karşılıklı tavizler, tarife indirim ve vergi muafiyetini öngören Katma Protokoller, Ortaklık Konseyi Kararları ile sürmüş, 1995 yılında imzalanan Gümrük Birliği anlaşmasıyla "taçlandırılmıştır" (Tahsin, 2001, s.76). Gümrük Birliği Anlaşması, gümrük vergileri ve miktar kısıtlamaları ile bunlara eş, etkili tedbirlerin kaldırılmasını ve üçüncü ülkelerden yapılacak dış alımda ortak bir gümrük tarifesi uygulanmasını karar altına almıştır. Türkiye ile AB arasında imzalanan Gümrük Birliği anlaşması ilişkilerdeki etkili bir dönüşümün başlangıcı olarak nitelendirilebilir.

31.12.1995 tarihinde yürürlüğe giren Gümrük Birliği Anlaşması'nda esasen temel tarım ürünleri kapsam dışında bırakılırken, bünyesinde şeker, hububat, süt bulunduran işlenmiş tarım ürünleri (çikolata, şekerleme, çocuk mamaları, bisküvi, pasta, makarna, dondurma gibi) anlaşma kapsamına dahil edilmiştir. Bu üç ürün grubu, AB'nin kendine yeterlilik oranının en fazla aştığı ve bu nedenle Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu'nun yüzde 40'ından fazlasının ayrıldığı ürünlerden oluşmaktadır. Buna karşılık Türkiye'nin doğal koşullarının kendisine belli bir üstünlük sağladığı başta domates-salça konservesi olmak üzere meyve-sebze-su konserveleri kapsam dışında bırakılmıştır (Günaydın, 2002). AB'nin üretim ve rekabet üstünlüğüne ve net fazlaya sahip olduğu ürünlerin GB'ye sokulmasının, anlaşma imzalandıktan sonra AB-Türkiye dış ticaret dengelerinin hızla Türkiye aleyhine bozulmasının nedeni olarak gösterilmektedir (DİSK-AR, 2000).

Daha sonraki yıllarda sürdürülen müzakereler sonucu karışıklı tavizlerin kapsamı genişletilmiştir. 1998 yılında tercihli rejimin genişletilmesi kararı ile bazı ürünlerde sınırsız vergi muafiyeti, bazı ürünlerin tarife kontenjanlarında artış, bazı ürünlerde ise vergi indirimi gibi tavizler tanınmıştır, fakat dış ticaret dengesi Türkiye aleyhine seyretmeye devam etmiştir. Aynı aleyhte durum birliğe yeni katılan Doğu Avrupa ülkeleri ile AB ilişkileri incelendiğinde de görülmektedir. Bu ülkelerin 1989 öncesi ve sonrasında birliğe üye olana kadarki süreçte AB ile ticaretinde ortaya çıkan yeniden yapılanma çerçevesinde dış ticaret açıkları hızla büyümüştür.

REFORMLAR VE YOKSUL ÜYELERİN HALİ

AB gerek iç gerekse dış etkenlerden dolayı OTP politikalarında 1990'lardan sonra iki "reform" gerçekleştirdi. 1992 yılında uygulamaya konulan MacSharry-Reformu'nu daha sonra da bu reformun devamı niteliğinde olan Agenda 2000 (Gündem 2000) kapsamında ikinci bir reform gerçekleştirdi.

AB'nin bu reformları gerçekleştirmesindeki dış etken DTÖ'nün kurulmasıyla sonuçlanan Uruguay-Round'udur. DTÖ müzakereleri sonucu ortaya çıkan yeni reform dalgası olan gündem 2000 çerçevesinde, OTP harcamaları 2006 yılına kadar hemen hemen sabitlendi. 2001-2006 yılları arasında özellikle fazlalık olan ürünlerde, destekleme fiyatlarının düşürülmesi öngörüldü. Destekler göreceli olarak düşük tutulsa da, hiçbir koşulda üretici gelirinin düşmesine izin verilmedi. Doğrudan yardımlar, çevresel ve kırsal amaçlı destekler sürdürülürken, müdahale kuruluşları ile piyasanın düzenlenmesine devam edildi.

OTP'nin son 20 yılda geçirdiği değişimlerdeki iç etkenleri ise, 1980'li yılların başında "kendi kendine yeterliliği" sağlayan AB'nin, bunu da aşarak, üretim fazlası ve bunun getirdiği mali yük ile karşı karşıya kalmasının getirdiği temel sorunlar oluşturuyor. Bu dönemde "tahıl dağları", "süt gölleri", "et buzulları" ve "şarap ırmakları" gibi kavramlarla karşı karşıya kalan AB'de, OTP'ye ayrılan kaynak eleştirilerin hedefi oldu. Başta Almanya olmak üzere OTP'nin baş finansörleri, OTP'de köklü değişikliklere gidilmesi doğrultusunda baskı unsuru oluşturmaya başladı. Portekiz, Yunanistan ve İspanya gibi tarımsal nüfusu azımsanmayacak oranlara sahip olan Akdeniz menşeli ülkelerin AB'ye katılımı, AB'nin sırtına yeni yükler getirmiştir. AB'nin bu ülkeleri tarım sektörü bakımından içselleştirmesi ancak ağır yaptırımlar sonucu olmuştur.

AB'nin söz konusu yaptırımlarının emekçi halk kesimleri açısından sonuçlarına, son genişleme gerçekleşmeden önce Portekiz, Yunanistan ve İrlanda ile birlikte Avrupa'nın en yoksul kategorisinde yer alan İspanya örneğinden bakalım. AB'nin büyükleri arasında yer alan ve AB tarım politikalarının etkin ismi Fransa, İtalya ile birlikte, İspanya'daki bağların büyük bölümünün sökülmesini, zeytinyağı üretimini ve başka tarım ürünlerinin sınırlandırılmasını dayattı. Bu dayatmalara boyun eğen İspanya'da üzüm üretiminde ve şarapçılıkta büyük oranlı düşüşler yaşandı. AB Ekonomik Konseyi'nin direktiflerine uyularak, yüz binlerce kök bağ söküldü. Balıkçılık büyük ölçüde geriletildi. Bundan tabii ki küçük balıkçılar zararlı çıktılar. Almanya, İspanya'nın kuzey ve doğu bölgelerindeki demir çelik fabrikalarının kapatılmasını dayattı ve bunu da başardı.

Bütün bu alanlarda üretimin düşmesine paralel olarak, fiyatlar, ters orantılı olarak, yükseldi. Ücretlere sınırlamalar getirildi, sendikaların da onayıyla geçici sözleşmeler bir kural haline getirildi. İş güvencesi ortadan kalktı. Sözleşmeler aracılığıyla işçinin, paralı izin, aile yardımı ve benzeri sosyal hakları gasp edildi. İspanyol hükümetler her fırsatta İspanya'nın iyiye gittiğini söylüyorlar. İspanya'nın servetlerine servet katan burjuva kesimleri için "işler" iyiye giderken, küçük burjuva kesimler de dahil olmak üzere emekçi halk kesimleri açısından durum hiç de öyle değil. 2000'in ilk yıllarında Teselya Ovası'ndan başlayarak, köylü sendikaları temsilcileri önderliğinde tüm Yunanistan geneline yayılan; yüzlerce litre sütü, tonlarca portakal ve zeytini yollara döken, yolları traktörle trafiğe kapatan üretici eylemleri hala akıllardadır. Tarım üretiminin ülkeye yeterliliğinin üstünde olduğu, önemli oranda tarım ürünlerinin ihraç edildiği, en verimli topraklara sahip olduğu, makineleşme ve modern tarımsal üretimin sağladığı olanaklar nedeniyle tarımın ülke ekonomisinde önemli bir yer tuttuğu Yunanistan'da köylüler neden topraklarını terk eder ya da üretmez duruma gelmişlerdir?

Bu sorunun cevabı çalışan aktif nüfusa göre oranı yüzde 18 olan Yunanistan köylülerinin yüzde 7'ye düşürülmesini hedefleyen AB kararlarında yatıyor. Söz konusu kararlar sonucu on binlerce köylü toprağını kaybetmiş durumda. Tarımsal üretimin önünde ciddi bir engel olarak kotalar duruyor. AB koyduğu üretim sınırının üstünde üretim yapan köylünün, ürününü ucuz fiyatla alarak "zarara ortaklık" adı altında yaptırım uyguluyor. Benzeri politikalar tarımdan kopan insanlarla birlikte işsizliğin had safhaya ulaştığı bir Yunanistan tablosu yarattı.

1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye üye olan 10 yeni ülkeyle de sıkı tarım müzakereleri gerçekleştirilmiştir. OTP'nin sunduğu desteklerin, tarımsal arazi ile doğru orantılı olarak ayarlanması, katılacak ülkelerin ciddi tarımsal potansiyele sahip olması nedeniyle ağır ek yük getireceği gerçeğinden hareket eden AB, ülkelerin tarımsal üretimini düşürecek şartlar içeren anlaşmayı önceden imzaladı. Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ahmet Şahinöz bu ülkelerin geleceği hakkında şu tespiti yapıyor: "10'lar üyeliklerinin ilk yılında, yani 2004'te doğrudan yardımlardan ancak yüzde 25 oranında yararlanabileceklerdir. AB'ye girdikleri 2004 yılında AB'de tarımsal üretici sayısının yüzde 40'ını temsil edecek olan 10'lar, Topluluk tarım bütçesinden ancak yüzde 6'lık bir pay alacaklardır. AB'ye göre düşük bir verimliliğe, fakat yüksek destekleme fiyatlarına sahip olan başta Polonya olmak üzere yeni üyelere tarımsal üretimin tam üyelikle birlikte büyük bir yara alması hatta tarım kesiminin büyük ölçüde boşalması tehlikesi vardır. Bu koşullarda gerçekleşecek bir uyum süreci sonunda (2013 yılında), adı geçen 10 ülkenin büyük bir olasılıkla desteklenecek çok fazla tarımsal üreticisi kalmayacaktır."

AB KÜÇÜK ÜRETİCİYE DÜŞMAN

Küçük üretici nüfusunu hızla düşürmeye çalışan AB, büyük üreticilerin için ise kârlarına kâr katacakları bir zemin hazırlıyor. AB tarım raporları tarıma el atmış tekellerin milyarlarca dolarlık yardımlar aldıkları, özel yasalarla güvence altına alındıkları ve kâr grafiklerini önemli oranda yükselttikleri yolundaki bilgilerle dolu. Kuzey Avrupa'da tarım alanına el atmış dev tekellerin

giderek büyüdüklerini ve kârlarını artırdıkları gerçeği Ankara'da düzenlenen Tarım ve Hayvancılık Kurultayı'nda konuşan Fransa Çiftçi Konfederasyonu Uluslararası ilişkiler komisyonu üyesi Pascal Pavie tarafından dile getirilmişti. Türkiyeli üreticileri "Avrupa Birliği'ne açılan kapılar cennete açılan kapılar değil" diye uyarayan Pevie'nin şunlara dikkat çekmişti:

- * Tarımsal ticaretin kontrolü çokuluslu şirketlerin elinde. Fransa dünyanın en büyük ikinci ihracatçısı. Ancak çalışanların yalnız yüzde 3'ü tarımla ilgileniyor. Bu korkunç düşüş sürekli devam ediyor. Son 15 yılda çiftliklerimizin yarısını kaybettik.
- * AB, Polonya'da 10 hektardan küçük çiftliklere asla yardım yapmıyor.
- * Fransa'da sübvansiyonların yüzde 80'i, işletmecilerin yüzde 20'sine gidiyor. Biz bunu tersine çevirmek istiyoruz. Fransa Çiftçi Konfederasyonu olarak çokuluslu şirketlerin tarımdaki kontrolünü reddediyoruz.
- * AB, toprağı ve diğer üretim araçlarını pazarın yasalarına tabi tutuyor. Fransa son 40 yılda köylü nüfusunun yüzde 80'ini kaybetti. Portekiz'de AB'ye girişten sonra köylü nüfusunun yarısı yok oldu.
- * Portekiz'de 1985 yılında nüfusun yüzde 30'u tarımla uğraşırken, AB'ye girmesinden bu yana geçen süre içerisinde köylü nüfusunun yarısı yok oldu. Lizbon'un büyük binalarının gölgesinde topraksız ve işsiz insanlar gecekondu köyleri yaptılar.

AB SÜRECİNİN TÜRKİYE TARIMINA ETKİSİ

6 Ekim'de açıklanan AB İlerleme Raporu bundan sonra tarımın görüşmelerde birincil konu olacağı işaretini veriyor. AB'nin rapora yansıyan istekleri, IMF niyet mektuplarında ve Dünya Bankası ile imzalanan "Tarım Reformu Uygulama Projesi"nde yer alan maddelerden farklı değil. AKP Hükümeti'nin AB istekleri doğrultusunda ilk somut adımı Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı ve Hazine Müsteşarlığı'nın birlikte hazırladığı, Yüksek Planlama Kurulu'nun onayına sunulan "2006-2010 Tarım Stratejisi" oldu. Beş yıllık strateji, Türkiye'nin tarım politikalarını hem AB'nin hem de DTÖ'nün istediği şekle sokmayı hedefliyor. Ayrıca bundan sonra üç yıllık bir stand-by dönemi içindeki IMF gözden geçirmeleri, AB'nin gözden geçirmeleri ile paralel olacak.

AB'ye uyum çerçevesinde en geç kasım ayı sonuna kadar AB'ye bir ekonomik program sunulacak. 2005-2007 yıllarını kapsayacak olan ve Maastricht ile Kopenhag kriterleri çerçevesinde, Türkiye'nin gerçekleştireceği ekonomik ve yapısal programın detaylarından oluşan programın da, IMF ile yürütülen programdan farklı olmayacağı yetkili kurumlar tarafından açıklandı.

Ekim ayı içerisinde açıklanan ve AB liderlerinin 17 Aralık toplantısı için "ön bilgi" niteliği taşıyan Etki Raporu'nda Türkiye'nin 39 milyon hektar alanına yayılan tarım sektörü, müzakereler sırasında önemli bölümü oluşturuyor. AB şu anki tablodan memnun değil:

- * 68.8 milyon nüfuslu Türkiye'de tarımsal nüfus 25 milyon. 377 milyonluk AB'de ise 15.6 milyon.
- * Tarımın istihdamdaki payı Türkiye'de yüzde 35, AB'de yüzde 5.
- * Tarımın GSMH içindeki payı Türkiye'de yüzde 14, AB'de ise yüzde 1.9.

Türkiye'nin katılımı AB tarımsal alanlarına 39 milyon hektar daha ilave edecek ve bu 25 üyeli AB'nin tarımsal alanının yüzde 23'ü anlamına geliyor. Halen AB'de uygulanan ortak tarım politikasının Türkiye'de uygulanması durumunda AB bütçesine finansal yük gelecek. Buna göre, doğrudan gelir desteği için 8 milyar Euro, pazar önlemleri için 1 milyar Euro gerekiyor. Ayrıca kırsal kalkınma önlemleri için de 2.3 milyar Euro'ya gereksinim duyuluyor.

Oysa 10 yeni ülkenin tümüne bu alanda toplam 7 milyar Euro ödeyen AB, Türkiye'ye böyle bir kaynak aktarmayı düşünmüyor. Bu yüzden AB, 25 milyon civarında olan tarım nüfusunun bir an önce 10 milyonun altına indirilmesini istiyor. Türkiye ile AB ülkelerinin tarımsal yapıları arasında birkaç yılda giderilmeyecek büyüklükte farklılık var; tarımsal nüfus oranı ve gizli işsizlik, düşük verimlilik, yüksek maliyetler, yetersiz destek, yetersiz kredi imkanları, zayıf araştırma-geliştirme faaliyetleri, parçalı ve küçük işletmeler vb.

Yapısal farklılıkların giderilmesi için AB'nin maddi destek sağlamak gibi ne bir programı ne de düşüncesi var. Uyum sürecinde tarım kesimine AB fonlarından yapılacak katkının, gerçekleştirilmesi düşünülen değişikliklerle karşılaştırılmayacak kadar düşük kalacak. Türkiye'nin beş katı küçüklüğündeki Yunanistan'a üyelik sürecinde dönüşüm için 50 milyar destek verilmişti fakat AB'nin artık böyle bir politikası yok. Son katılan üyeler için iyice azalttığı maddi desteği, Türkiye için iyice cılızlaştırdı. Türkiye'nin cılız katkıyla gerekli dönüşümleri yapabilmesi mümkün değil.

Ayrıca AB ve Türkiye tarımı arasındaki uçurumun AB'nin Türkiye'ye dayattığı IMF programlarıyla aynı içeriğe sahip ekonomik programla da giderilmesi olası değil. Bunun farkında olan AB desteklerini kaldıran, tüm tarımsal KİT'lerini işlevsiz hale getiren Türkiye'den şimdi de ticari kısıtlamalarını kaldırıp tamamen kendisine teslim olmasını istiyor.

AVANTAJLI ALAN TARTIŞMALARI

Bütçesinin neredeyse yarısı ile yani 50 milyar Euro ile desteklenmiş, teknolojik ve verimlilik avantajına sahip AB üreticisiyle, devlet desteği ve müdahalesi çekilmiş Türkiye tarımının rekabet edebilmesi olası mıdır? Bu soruya, "Aslında AB'ye üyelik durumunda, Türk çiftçisi yeni imkanlar elde edebileceği gibi yeni risklerle de karşı karşıya kalacaktır. O nedenle, AB'ye girildiğinde avantajlardan yararlanmak ve dezavantajlı durumları asgariye indirmek üzere, Türkiye, tarımını üyeliğe hazırlamak durumundadır" şeklinde cevap verenlerin sayısı bir hayli fazla. Avantajlı ürünleri sıralayarak cevaplayanlar da var. Bu tezi savunanlara göre; fındık, kuru incir, kuru üzüm, kuru kayısı gibi kuru meyveler ile tütün, zeytinyağı, yaş meyve ve sebzelerde Türkiye avantaja sahip.

Dünya fındık üretiminin zaten yüzde 80'i Türkiye tarafından gerçekleştiriliyor. Türkiye'nin en büyük pazarı AB her halükarda çikolata sanayiinde kaliteli fındık kullanmak için Türkiye'den fındık alımı yapacak. Ortada zaten bir rekabet söz konusu değil. Kalitesi dünyaca bilinen sultani üzümü en fazla Avrupa'da tüketiliyor. Kuru üzümde de bir rekabet söz konusu değil, şimdiki ihraç oranı kadar üzüm satışı her halükarda sürecek. Gerekli altyapı yatırımlarının yapılması halinde en büyük

avantaj yaş meyve ve sebze üretiminde söz konusu olabilir ve Türkiye Avrupa'nın manavı haline gelebilirdi. Fakat AKP Hükümeti'nin AB'ye uyumu dikkate alarak hazırladığı "2006-2010 Tarım Stratejisi" belgesinde Türkiye'nin AB ile rekabet edebileceği en önemli ürün olan meyve, sebze ve sera üreticisine destek verilmesi yer almıyor. Kısacası ortada bir avantajdan söz edilemez. Ülke ihracatının en etkin kalemleri Tekstil ve konfeksiyon sektörünün hammaddesi olan pamuk ve benzeri stratejik ürünlerde ise, düşük verimlilik ve yüksek maliyetin getirdiği tartışılmaz bir dezavantaj söz konusu.

Kırsal ve tarıma dayalı sanayiler için uygun ortam ve imkanlar sağlanmadığı, yüksek verime imkan veren düzenlemeler yapılmadığı, işletmelerin kredi taleplerinin daha uygun şartlarda ve kolay erişebilir bir yapıya kavuşturulmadığı, AB'de uygulanan destekleme sistemlerinin getirilmediği, gıda ve ürünlerdeki kalite ve standartların AB seviyesine yükseltilmediği koşullarda hiç bir avantaj da oluşturulamaz. Bunların hiç biri oluşturulmadığı için tarımdan hızlı kopuşların, hızlı yoksullaşmanın, bölgesel farklılıkların yaratacağı huzursuzluklardan çekinen AB önlem alınmasını talep ediyor. AB bu amaçla "kırsal alanda eğitimi yaygınlaştırın, gelir dağılımını iyileştirin" talimatı veriyor. Kırsal kalkınma projelerine küçük de olsa katkı sağlayacağını ilan ediyor.

Koreli iktisatçı Ha-Joon Chang, "Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü" başlığıyla Türkçeye çevrilen kitabında şöyle bir benzetme yapıyor: "Büyüklik zirvesine ulaşmış birisi, zirveye ulaşırken kullandığı merdiveni, kendisinden sonra gelenlerin tırmanmasını önlemek için tekmeleyip devirir. Koruyucu gümrükler ve kısıtlamalar sayesinde kendi sanayi gücünü, başka hiçbir ülkenin kendisiyle serbestçe rekabet edemeyeceği derecede geliştirmiş olan bir ulusun yapabileceği en akıllı şey, kendisini büyüklüğe çıkarmış olan merdiveni fırlatıp atmak ve diğer ülkelere serbest ticaretin yararlarını vazetmek olacaktır."

Avrupa Birliği bünyesindeki ileri kapitalist ülkelerin 150 yılda sorunlarını "çözdüğü" tarım konusunda, tarımda kapitalist üretim tarzıyla kısa sayılabilecek bir geçmiş olan ülkelerin tırmanma merdivenini tekmeliyor. AB, kendisinin uyguladığı ortak tarım politikasıyla IMF'nin dayattığı tarım politikaları arasındaki uçurumu bile bile Türkiye'ye IMF politikalarını önermeye devam ediyor. AB kendisinin desteklerle geliştirdiği ve söz konusu destekleri uluslararası anlaşmalara rağmen henüz azaltmadığı gerçeğine aldırmaksızın Türkiye'den destekleri neredeyse sıfırlayan bir programı uygulamasını istiyor.

AB, mali ve ekonomik içerikli bir kapitalist montajdır ve onun varlığı, başka temel olguların üstünü örtmeye yetmez. Yani her halükârda, yapılan tüm düzenlemeler en büyüklerin (Almanya, Fransa, İngiltere) çıkarına ve sermayenin daha fazla kâr güdüsüne uygun olarak yapılmaktadır.

ÇEKİLME STRATEJİSİ SINIRA DAYANDI

Bir çok iktisatçı, politikacı, sosyal bilimci de ülke tarımının içinde bulunduğu tabloya bakmadan soyut bir şekilde (Uluslararası kurumların yukarıda aktarılan diliyle) 21. Yüzyıl'da Türkiye tarımının mutlaka rekabetçi bir yapıya kavuşturulması gerektiğini belirtiyor. Bu söylemlerini, "Dünya Ticaret Örgütü, AB, IMF ve Dünya Bankası kararlarının artık her türlü desteği ortadan kaldıracığını, oluşacak olan yeni koşullarda ülke

tarımın ayakta kalabilmesi için rekabet edebilir bir yapıda olması gerektiği" tezine dayandırıyorlar. İçinde bulunduğu koşullardan dolayı Türkiye tarımının kendiliğinden rekabete uygun hale gelmesi imkansızdır. Türkiye'de tarımın verimsizlik, çok parçalı ve küçük olma, teknolojik gerilik gibi yapısal sorunları da dikkate alındığında rekabete açılması yıkımdan başka bir anlam ifade etmiyor.

Dünya tarımına da aynı emperyal merkezlerden aynı politikalar dayatılıyor. Uluslararası kuruluşların verilerine göre 1,5 milyar insan tarımla uğraşüyor ve bunlardan 1.3 milyarı (traktör, hayvan gibi olanaklara sahip olmadığından), eliyle üretim yapıyor. Böylesi bir yapıda kapitalist tarımın hakim olmasının doğal bir sonucu olarak tarımdan kopup varoşlara akacak nüfus AB ve ABD'deki gibi milyonlarla değil yüz milyonlarla ifade edilecek. Brüksel'de "rasyonellik" masalı anlatılırken, AB'de kapitalist tarımın doğal sonucu olarak 1992-2002 yılı arasında tarımdan kopan çiftçi sayısı 5 milyon. AB'de 10 yılda ortaya çıkan bu tablonun Latin Amerika, Asya, Afrika'ya doğru yayıldığı ortaya çıkaracağı sonuçlar çok daha dramatik olacak.

2001'de DTÖ'ye dahil olan ve DTÖ kurallarını uygulamak zorunda kalan Çin'in iktisatçılarına göre, önlerindeki 10 yılda ülkelerinde 250 ile 400 milyon arasında köylü topraklarını terketmek zorunda kalacak. Can alıcı soru burada yatıyor: "Daha şimdiden Çin'in büyük kentlerinin varoşları topraksız köylüler tarafından 'istila edilmişken', yarım milyara varan köylü nüfusunun varoşlara ulaştığı durumda söz konusu kentler ve oradaki 'muhtemel yaşam' nasıl 'korkunç' bir hal alacaktır?" Kısacası, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), IMF'nin, Dünya Bankası'nın (DB) benimseyip dayattığı neo-liberal politikalar bugün tasarlandığı biçimiyle uygulanmaya devam ederse, ortaya çıkacak tabloyu hayal etmek bile ürperticidir.

Sonuç olarak Türkiye'de tarımsal soruna çözüm aramak yerine, tarımsal nüfusu azaltmak adına tarımı kökten halletmek-ulusal ve uluslararası sermayenin dayatmaları sonucu-tercih ediliyor. Bu tercih üreticileri sıkıştırıyor. Ankara Ticaret Odası'nın verilerine göre, 2002-2005 yılı arasında tarımdaki üretim girdilerindeki maliyet artışları yüzde 100'ü bulurken, ürün fiyatlarında ise yüzde 30 ile 80 arasında bir gerileme meydana geldi. Sürekli savunmaya çekilen üretici artık savunma stratejisi de geliştiremez durumda.

KAYNAKÇA

DİSK-AR. 2000. DİSK Tarım Raporu. Ekim, Ankara.

Göktürk, Atilla 2003. Türkiye Tarım Politikalarının AB'ye Uyumunu, Yeni Hayat Yayıncılık.

Günaydın, Gökhan 2002. "Küreselleşme ve Türkiye Tarımı", TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Tarım Politikaları Yayın Dizisi, No:3. Ankara.

Özkaya Tayfun, Işın Ferruh, Uzman Ayşe, 2001. "Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Tarım Sektörüne Yönelik Desteklemeler", www.agr.ege.edu.tr/teder.

Marco, Raul. "İspanya'dan", Evrensel Gazetesi.

Tahsin, Emine, 2001. "Tarım Reformu ve Uluslararası Anlaşmalar". İktisat Dergisi, S.412, 75-8.

Yılmaz, Gaye 2000. Kapitalizmin Kaleleri I (IMF, WB ve AB), Türk Tabipler Birliği Yayını.

Yılmaz, Gaye 2003. "Farklı" Bir Kapitalizm: AB"! AB'nin Uluslararası Güç İlişkilerindeki Yeri, Yeni Hayat Yayıncılık.